

Några minnen som lärare

I Vilhelmina museums samlingar hittade jag ett maskinskrivet dokument från 1935 där folkskolläraren Lars Lindblad berättar om hur det var att arbeta som lärare i Vilhelmina socken i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Personligen njuter jag verkligen av att läsa här typen av skildringar, för att det som står där verkligen har upplevts av författaren/författarinnan själv. På några få sekunder har man plötsligt förflyttats till en helt annan tid och plats och får uppleva världen genom en helt annan människas ögon. Därför vill jag gärna delge er det här dokumentet, som jag nu låtit renskriva. Så här berättar Lars Lindblad, från sitt skrivbord i Nästansjö, den 28 november 1935:

Skolväsendet inom Vilhelmina skoldistrikt har under de senaste 40 åren utvecklats så framgångsrikt, att man icke hade den minsta aning om dess framgång, de som i likhet med mig började sin lärargärning 1895. Nämnda år, då jag som examinerad lärare började mitt första läsår, funnos inom distriktet en folkskola och nio mindre flyttande folkskolor.

Folkskolan flyttade på två stationer i de större byarna och de mindre på tre. Skoldistriktet var indelat i rotelag och varje rotelag omfattade ett visst antal byar. Av de mindre folkskolorna var en stationerad i Dikanäs och en i Fatmomakkes kapellag. Även de flyttade på tre stationer. De övriga jämte folkskolan voro stationerade i huvudförsamlingen.

*Läraryporet Lova och Lars Lindblad, ca 1910.
Vilhelmina museum.*

Beträffande skollokaler och lärarbostäder voro mycket övrigt att önska. Så vitt jag kan erinra mig, funnos skolhus inom distriktet endast i Nästansjö, Latikberg, Järvsjö, Norrvik och möjligen Hacksjö. De voro indelade i lärosal och ett eller två små rum, skilda från lärorummet av en smal korridor. Rummen voro avsedda till lärarbostad. Skolhusen voro glesa och dragiga, saknade trossbottnar och innanfönster. I övriga byar hölls skolan i någon sommar- eller bagarstuga som var ändå sämre ombonad.

Det ålåg de skattskyldige inom rotelaget eller stationen att enligt kyrkostämmans beslut tillhandahålla skollokal och husrum för läraren under skolterminen. Under jul- och sommarferierna hade lärarna ingen rätt till några husrumsförmåner .

När skolan stationerades i en by, förhyrdes skollokal och husrum för läraren i någon gård i byn och byamännen betalade hyran, som brukade belöpa sig till några kronor. Under vintern fingo barn och lärare frysa förfärligt i dessa skollokaler. Ibland hände det, att läraren fick, hålla tillgodo att få bo i samma rum som skolan. Gårdsfolket flyttade då och bodde i någon kammare i samma hus och skolan och läraren inrymdes i köket, som var största rummet.

Som allmänt omdöme kan sägas, att alla dessa skollokaler voro mycket dåliga och ohygieniska. Genom väggar, golv och tak spelade vinden fritt och snön yrde in i bostaden, så att man ibland på mornarna, då man vaknade, hade den fullt inne i rummet, ja till och med i bädden. En lärare yttrade en gång på tal om husrumsförmåner: ”Det är så grest och dåligt, att det är tur man icke sover med öppna ögon. Om så vore, finge man dem fulla av snö och sågsån”. Det förordades god hälsa att härda ut i sådana skollokaler både för barn och lärare.

Ved, eldning, städning och rengöring av skolan bekostades ej heller av distriktet. Det ålåg den by, där skolan var stationerad, att vidkännas denna kostnad. Veden erlades i ett visst mått efter fyrk och framkördes till skolan. Den var oftast av dålig beskaffenhet. Jag såg mången gång, att en del bönder, som hade sina vedbodar fulla av präktig och torr ved, leverera till skolan mycket sur och dålig sådan, vilken man knappt kunde elda med. Det var ett hiskeligt jobb för skoltillsyningsmännen att få de vedhållningsskyldiga att fullgöra sin plikt. Det hände ibland att det funnos ingen ved att elda med, varken i skolan eller i lärarbostaden. Då veden ej kunde uttagas på exekutiv väg, blev följderna såsom en skolrådsledamot sade: ”De ovilliga och tröga rå nog med de villiga”. Därmed menade han, att även de villiga blevo vårdslösa att fullgöra sin skyldighet.

Rengöringen skulle ske på tillsägelse av läraren och verkställdes av byborna i tur och ordning. Eldning av lärorummet verkställdes av de större skolgossarna och sopning och städning av de större skolflickorna. Deras arbeten skulle ske under tillsyn av läraren.

*Landsvägen till Vilhelmina omkring 1890.
Foto L. Dahlstedt. © Västerbottens museum.*

Skolorna voro anordnade i enlighet med 1889 års Normalplan med de avvikelser, som voro behövliga för de stationer, där man icke i dess helhet kunde tillämpa densamma. Så väl i folk- som de mindre folkskolorna mottogos barn i alla åldrar från abcd-ariet till konfrimander.

Lästerminerna pågingo i 11 $\frac{2}{3}$ veckor i de mindre skolorna och i folkskolan i 17 och en $\frac{1}{2}$ veckor på varje station.

Höstterminen började måndagen efter mikaelihelgen omkring den första oktober och avslutades ett par dagar före jul. Läsåret omfattade 35 veckor eller 210 läsdagar samt 30 lästimmar i veckan för alla barn, även för barnen på småskolestadiet.

Inom detta stora skoldistrikt funnos endast landsväg från Vilhelmina till Åsele och till Lycksele.

Till de större byarna funnos inga banade vägar. Sommartid kom man fram endast gående och hade man något bagage, var det att bära det på ryggen. Skolrådet hade förordnat mig till lärare i andra rotelaget, som omfattade byarna Bäcksjö, Latikberg, Risträsk, Järvsjö och Hacksjö.

Måndagen efter mikaelihelgen 1895 var det att taga, vad jag nödvändigt behövde på ryggen och promenera den tre mil långa vägen till Södra Bäsksjö, där jag skulle hålla min första termin. Som sällskap hade jag två trevliga bondgubbar, som förkortade vägen med samspråk. Vi kommo fram till bestämmelseorten klockan 9 på kvällen och togo in i den gård där byamännen hade hyrt en kammare till husrum för mig under terminen. Kammaren var ett litet krypin försedd med en stor järnkamin som eldstad och låg innanför köket, där mitt värdfolk bodde.

Tidigt följande dag samlades barnen för inskrivning i skolan. Någon skoltillsyningsman såg jag ej till. Min husvärd visade mig ett rum i en sommarstuga, som av byamännen var hyrt till lärorum. Det var ungefär 4 ½ meter i kvadrat. När jag tar en överblick av rummet och jämförde det med den stora barnskaran, som var samlad utanför, tänkte jag, huru skola alla dessa barn få rum? Möblemanget i detta skolrum bestod av en massa långbänker, ett mindre bord och en stol. Skolmaterielet befann sig i en trälåda och utmed ena väggen voro uppresta några trasiga kartor. Det var allt, som fanns i materiel. Jag började rota i lådan och den innehöll några trasiga läseböcker, stentavlor samt diverse slitna läroböcker i realämnen. Till slut fann jag bland annat bråte skolans Huvudbok, Dagbok, och Examenskatalog. Någon förteckning över skolpliktiga barn fanns icke i lådan.

Den första skoldagen började med morgonbön och därefter företogs inskrivning, som pågick ett par timmar. De inskrivna barnen uppgingo till över 40 stycken i alla åldrar från 7 till över 14 år. När jag såg denna stora klass framför mig, kände jag riktigt mitt ansvar och min oförmåga att kunna meddela dem den undervisning och fostran, som de kunde hava gagn och nytta av i livet som samhällsmedborgare. Jag utarbetade arbetsordningar och lektionsutkast, som tillämpades och förkastades, men allt mitt arbete kunde icke tillfredsställa mig. Men barnen lärde mig med tiden att bli va lärare och jag fick lust och glädje i lärarkallet. Oaktad det trånga skolrummet, det bristfälliga skolmaterielet, hjälpte mig barnens vakenhet och arbetslust, att jag kunde sysselsätta alla.

Händelsevis fick jag besök av den skolrådsledamot, som bodde i Bäsksjö. Efter lektionens slut, då jag kom i samtal med honom om skolan och undervisningen, beklagade jag mig över, att lärorummet var alldeles för litet, att skolmaterielen var otillräcklig och bristfällig samt anhöll att dessa olägenheter måste avhjälpas, fick jag inget löfte att han kunde ordna om någon större skollokal, och vad skolmaterielen beträffade sade han, att han hade ingenting att göra med den saken. Därmed fick jag nöja mig. Men det fanns i byn en bonde, som hade en annan syn på saken. Han kom in i skolan under pågående lektion. När han såg, hur litet skolrummet var och att barnen måste sitta som packade sillar, sade han: ”Det här kan inte duga. Större rum ska väl kunna anskaffas”. Samma dag efter skolarbetets slut, kom han med häst och släde. Lastade alltsammans, skolbänkar å skolmaterial på släden och fraktade det till ett större bondkök, som han hade förhyrt och iordningsställt för skolan. Han visade sig som en handlingens man, vilken kunde ordna skolrumsfrågan. Nu kunde jag ordna min skola bättre och resultatet med arbetet blev även förmånligare. Vid terminens avslutning ett par dagar före jul fylldes skolrummet av barn, föräldrar och målsmän. Förhöret med barnen tog en tid av tre eller fyra timmar. De framsteg barnen gjort under terminen, var över all förväntan, då man betänker, att de åtnjutit undervisning endast 11 2/3 veckor. Föräldrarna voro glada och tacksamma och när de togo avsked av mig hade de tårar i sina ögon. För mig var barnens framsteg den bästa uppmuntran. Nu var det att packa tillsammans skolmaterielet i trälådan och tänka på flyttning till en annan station.

Några dagar efter nyåret 1896 flyttades skolan till Risträsk. En gränsby mot Stensele socken. Som skollokal hade upplåtits här en bondstuga, köket som skollokal och kammaren till bostad för mig. På denna station hade jag icke så många barn, omkring ett tjugotal. Här voro barnen mindre livliga och hade svårare att fatta undervisningen än barnen på den station jag lämnat. De beflitade sig efter sin förmåga och ansträngde sig att följa med undervisningen, skötte sina uppgifter oklanderligt, så att jag har ingenting annat än gott att säga om dem.

Medan jag var i Risträsk, reste jag till Vilhelmina för att fira kyndelsmässohelgen, som var en av Vilhelminas större kyrkhelger. På lördags e.m besökte jag skolrådets ordföranden. Besöket gällde dels undervisningen för skolan, och dels hade jag andra ärenden, som rörde densamma. Sedan jag erhållit nödig upplysning om ifyllande av Litt A, och dem andra ärendena voro undanstökade, fick jag slå mig ned och göra en avskrift av förteckningen över alla skolpliktiga barn inom andra rotelaget. Efter denna avskrift kunde jag justera skolans böcker, och när jag kom till en ny station, hade jag uppgift på de skolpliktiga.

Under terminen i Risträsk vidtalade mig en del målsmän, att jag efter skolarbetets slut för dagen, skulle läsa med de barn, som under året skulle konfirmeras. De ämnen, i vilka jag skulle undervisa dem i, voro kristendom och innanläsning. Den ersättning jag erhöll härför bestod dels i vissa naturprodukter, dels att jag blev bjuden på någon måltid då och då, ty jag höll mig själv kost under terminen. Denna inkomst var även behövlig, alldenstund min kontantlön utgjorde 300 kronor om år. Efter 11 2/3 veckor avslutade terminen och skolan skulle nu flyttas till Järvsjö.

Skolan i Risträsk. Ur John Lindgrens fotosamling.

Efter många om och men fick jag en risträskbo att skjutsa mig och skolmaterielet till Bäksjö. Där möttes jag av två skjutsar från Järvsjö. Sent på aftonen kom jag fram. När vi kommo till skolhuset, var där församlad en stor folkskara. Orsaken till samlingen var den, att två helgelseflickor hade annonserat ett uppbyggelsemöte i skolan. Sedan jag fått in mina tillhörigheter i en kammare i skolhuset, vilken var avsedd till min bostad, var det förstås att kliva in i bönsalen. Efter mötet blev jag av en bonde bjuden hem på kväll och nattlogi. Nästa dag var det att börja skolarbetet med nya elever. Det barnantal, som inskrevos i skolan för denna termin, voro några över 60 stycken. Många av dem hade lång skolväg särskilt barnen från "Djusjöberget". De flesta voro flitiga och snälla, uppmärksamma och skötte sina uppgifter ordentligt, men det fanns även sådana, som voro slarviga att sköta sina uppgifter. De intresserade sig för sång och många barn hade vacker sångröst.

Under de senare terminer som jag höll i Järvsjö, blev det ett krakel med en del målsmän. Orsaken härtill var den, att de ville icke sända sina barn till skolan av den anledning, att barnen där läste "nya översättningen". De höllo den för den största "villfarelse", i det att Bibelns ord genom den blivit förfalskad. För sitt samvetes skull kunde de därför icke sända sina barn till skolan. Följden blev den, att de blevo anmälda och erhöilo varning men därvid stannade det, då man för undvikande av vidare trassel fingo det löftet, att, om de sände sina barn ordentligt i skola, skulle de få läsa sin Bibliska historia och sina bibelord enligt gamla översättningen. Därmed var saken utredd och därefter skickade de barnen till skolan.

I Järvsjö har jag hållit sju terminer, Risträsk två, i Södra Bäksjö tre, i Latikberg tre, i Norra Latikberg fyra, i Hacksjö fyra, en 7 veckors termin i Ulvöberg och en 7 veckors termin i Norra Bäksjö. I dessa byar har jag hållit skola i åtta läsår.

Gamla skolan i Järvsjö omkring 1910. © Västerbottens museum.

Bland barnen i dessa byar var det nästan svårast att hålla ordning i Latikberg. Barnantalet där var även mycket stort. Under alla terminer jag hållit där, hade jag över 40 barn inskrivna i skolan. I en av de byar där jag höll skola, kom man en söndag i början av terminen med en

stor och väldig skolflicka. Hon hade blivit hämtad på kommunens bekostnad för att nu gå i skola. Hon var 24 år gammal och hade vuxit upp i en avkrok i distriktet utan någon skolundervisning. Jag fick börja med att lära henne de första grunderna i läsekonsten samt i de övriga skolämnena. På sätt och vis var hon beklagensvärd. Icke så, att hon saknade förstånd eller begåvning att lära, men hon hade som barn blivit helt och hållet försummad av både föräldrar och skolråd. Jag kunde märka och förstå, att hon kände det smärtsamt att ha blivit så efterbliven.

Vy över byn Latikberg på 1950-talet. Foto Sven. Hansson.

I början av skolterminen i en annan by hade jag en 7 års pojke, som ännu icke hade hunnit lära sig alla läsljud. På lovstunden mellan lektionerna, när han kom ut på skolgården, stod en främmande häst på gården. (Skolan hölls i ett större rum i samma hus, där även värdfolket bodde). Gossen går fram till hästen, tar upp munnen på honom och säger: ”Det är sant, han är i tredje året”. När jag hörde, vad han sade, tänkte jag: kan han avläsa hästens ålder på tänderna, fastän han ännu ej kan bokstäverna. Men det var ej mycket att undra över. Pojken växte upp i ett hem, där han alltid hörde tal om hästar och deras ålder.

Då jag nu tänker tillbaka på den tiden, jag arbetade i skolan i dessa byar och den korta tid barnen erhöles skolundervisning, väcker det min förundran, huru mycket de då hunno lära sig i jämförelse med barnen nu, vilka erhålls undervisning oavbrutet hela läsåret. Till en del går det dock att förklara. Skolan hade en god hjälp av föräldrar och målsmän. Under de korta terminerna tröttnade ej barnen utan de arbetade med lust. De tävlade med varandra vem som skulle vara duktigast.

Under de år jag höll skola i förenämnda byar, hade jag aldrig något besök av folkskoleinspektören. Till följd av någon skrivelse av dåvarande kapellpredikanten, som hade beklagat sig över okunnigheten bland församlingens barn och ungdom, blevo lärarna inom distriktet av dåvarande inspektören Frykholm kallade till ett möte med honom efter läsårets slut 1902 i kommunalsalen i Vilhelmina. Här voro församlade alla distriktets lärare ävensom skolrådet. En klass skolbarn hade också blivit kallad och infunnit sig. Nu blevo vi inspekterade, om vi hade någon förmåga att undervisa. Icke alla ålades att hålla lektioner. Vi voro tre eller fyra stycken, som genomgingo provet och var och en av oss höll ungefär 30

minuters lektion. Ämnet för lektionerna fingo vi, då vi framkallades således utan någon sorts förberedelse. För den lektion jag skulle hålla, fick jag till ämne: "Lagens slutord med tillämpning på första budet". Vilka ämnen de övriga lektions-hållarna fingo, kan jag icke erinra mig. Sedan barnen avlägsnat sig, kunde jag förmärka av inspektörens tal, att vi ej alldeles saknade förmåga att undervisa. I enskilt samtal med vår älskvärde skolrådsordförande glädde han sig mycket, att vi skötte oss väl som lärare.

Av samma anledning hade skolrådet av vederbörande fått sig en påpackning, varför det genom extra sammanträde uppgjort förslag till byggande av omkring 32 skolhus ute i byarna inom distriktet. Detta förslag antogs efter många om och men vid kyrkostämman samma år i augusti månad. Byggnadsförslaget skulle genomföras på tre år. I en del rotelag byggde man, i andra icke och de skolhus, som byggdes, voro under all kritik. Samtidigt som detta förslag antogs beslutade man även om upprättandet av tre fasta folkskolor, några fasta mindre folkskolor och en del nya mindre flyttande sådana upprättades.

Som ett provisorium upprättades en mindre fast folkskola i Vilhelmina kyrkoby. Höstterminen 1903 förordnades jag till lärare i denna skola och innehade denna plats i tre läsår. Barnantalet var mycket stort och översteg ett 60 tal. Skolan anordnades så, att jag hade varannandags läsning med folk- och småskoleavdelningarna. Genom denna anordning blev skolan lättare att sköta och ordningen inom densamma kunde bättre upprätthållas. De flesta barn voro villiga och arbetsamma, skötte sina uppgifter både hemma och i skolan klanderfritt. De äro några av de ljusa minnen från denna arbetstid.

I januari månad 1904 besöktes skolan av den först anställda fasta folkskoleinspektören i södra Lappmarken, K. Österberg. Han var en utmärkt skolman, gav råd och anvisningar i skolans arbetsätt, uppmuntrade lärarna i deras arbete och arbetade för att lärarna finge sina lagstadgade natura förmåner. På hans inrådan kom jag att söka dispens från folkskolläraryxamen, vilken beviljades 1905.

Medan jag tjänstgjorde i Vilhelmina utarbetade jag en läroplan för fast folkskola i enlighet med 1900 års Normalplan litt E och en för fast småskola litt b. Detta var ett arbete, som krävde mycken tid till att fullborda. Enligt inspektörens direktiv skulle den utarbetas så att ämnen för lektionerna för varje hel- och halvtimme i alla skolans läroämne under hela läsåret skulle beräknas och antecknas. Dessutom skulle nödig tid för repetition även beräknas och angivas.

Då inom denna skolform kursväxling förekommer, utarbetades den i två exemplar. Genom en sådan läroplan vinner man fasthet i undervisningen, enär nödig tid för kursens inarbetande är beräknad. Sedan dess har jag arbetat i skolan efter en sådan plan, dock med nödiga ändringar för varje läsår.

År 1906 sökte och erhöll jag ordinarie lärarbefattning vid fasta folkskolan i Nästansjö, vilken befattning jag innehaft, till dess jag avgick med pension den 3 november 1929. Här har jag haft ett stort antal barn, som jag undervisat. Aldrig har folkskoleavdelningen varit under 20, men mången gång har den gått upp till 36. Det är klart, att det varit många olika begåvningar och många olika psyken att handleda. Dock kan jag ej säga annat, än att de flesta varit villiga att inhämta kunskaper och färdigheter i skolans läro- och övningsämnen.

Det har varit min glädje att arbeta tillsammans med barn, och när de lämnat skolan har det glatt mig, då det gått dem väl ute i livet. Under min 34 åriga tjänstgöring som lärare är det en

stor skara jag undervisat. De flesta ha artat sig väl och blivit goda medborgare i samhället. Vad jag kan erinra mig, ha 14 som varit mina elever, valt lärarkallet. En och annan har visserligen kommit på avvägar till sorg och medömkan, dock likväl med det hopp, att de en gång skola föras tillrätta av den barmhärtiga kärleken. Många ha slutat sitt jordeliv och jag har i tankarna följt dem till den sista vilan därav två, som utbildat sig till lärare.

Nästansjö skola, Okänt årtal. © Vilhelmina kommuns fotoarkiv

När jag för alltid lämnade skolan, kan jag ej tala om, huru det kändes. Det var som om jag hade förlorat en del av mig själv. Mina tankar gingo tillbaka på min lärargärning och det med vemod, att jag ej utfört den så, som den bort utföras. Jag fann blott brist och ofullkomlighet i allt vad jag gjort. Dock har det varit mitt allvarliga uppsåt att göra mitt bästa, och, om jag misslyckats, har det berott på min oförmåga i undervisning och den rätta handledningen.

Innan jag avslutar dessa rader, är det min bön och önskan, att, om de komma under ögonen för någon av mina elever, må förlåta mig det oförstånd och de misstag jag begått mot dem vid deras undervisning!

Nästansjö den 28 november 1935
Lars Lindblad

Fakta om folkskolläraren Lars Lindblad, hämtat ur Nils Erikssons Vilhelmina kommuns skolhistoria och Karl-Erik Gavelins Vilhelminaborna -1920:

Lars Mikael Eustachius Lindblad föddes den 3 november 1869 i Blomsterdahl (Västanbäck), Vilhelmina. Hans föräldrar var bonden Adolf Fredrik Lindblad och hans hustru Inga Christina Mikaelssdotter. De hade sammanlagt sju barn, varav tre av dem kom att bli lärare. När Lars växte upp hjälpte han till med allehanda arbetsuppgifter hemma på gården, blev så småningom bonddräng och hamnade efter en tid som dräng på prästgården i Vilhelmina, hos prosten Olof Lindahl. På grund av den stora lärarbristen beslöt sockenstämman år 1893 att låna ut pengar till medellösa ungdomar som ville utbilda sig till lärare. På så sätt kom Lars Lindahl att bli en av fem ungdomar som utbildade sig vid seminariet i Lycksele. Höstterminen 1895 började han tjänstgöra som lärare i Mårdsjöberg, därefter hamnade han i N och S Bäcksjö. År 1900 undervisade han i Järvsjö och Latikberg och 1905 förflyttades han till Vilhelmina. Till skolan i Nästansjö kom han 1906 och gifte sig två år senare med småskollärarinnan Lova (Lovisa) Lindblad. I Nästansjö förblev han fram till sin död 1938.

Laila Eliasson